

2.1 Liaudies daina

1 užduotis. Atsakykite į pateiktus klausimus.

Supkit, meskit mane jauną
Rūta žalioj
Motula mano, auštančioj aušrela
A-a-a liūlia mažujj sūnulj
Šarkela baltašuoņė
Atbėga elhias devyniaragis
Saulala, motula, užtekėk, užtekėk
Vai teka bega
Vai ant kalno krasna liepa
Vaikeliai vaikeliai, mano vargdzienėliai
Motula mano, auštančioj aušrela
Pūtė vėjelis
Ankci ryto rytelio kruglai saulalė teka
Bėkit, bareliai

Aš išdainavau visas daineles

1. Kokią lietuvių liaudies dainą prisimenate, išgirdę žodžius *lietuvių liaudies daina*?
2. Ką jums reiškia lietuvių liaudies dainos?
3. Kokių lietuvių liaudies dainų mokate? Kur ir kada jas išmokote?
4. Filosofas Antanas Maceina teigia, kad liaudies daina buvusi lyg vijoklis, apipynęs įvairias gyvenimo sritis. Ar jūs dainuojate lietuvių liaudies dainas? Jei taip, kada?
5. Filosofo Algio Mickūno teigimu, dainos saugo tautos atmintį ir pasakoja žmonių istorijas be datų. Apie ką dainuojama, pasakojama lietuvių liaudies dainose, kurias dažnai girdite?

2.1 Liaudies daina

 2 užduotis. Perskaitykite tekstą apie lietuvių liaudies dainas. Bendradarbiaudami užpildykite lietuvių liaudies dainų infografiką.

 Pasibraukite svarbias mintis, nežinomus žodžius išsiaiškinkite žodyne (žr. *Naudingos nuorodos*).

Lietuvių liaudies dainos

Lietuvių liaudies dainos skirstomos į 3 grupes: kasmetinių darbų ir papročių (darbo, apeigų, kalendorines), asmens ir šeimos gyvenimo (vestuvių, krikštynų, meilės), visuomeninio gyvenimo (karo, sukilimų, partizanų kovų, tremties). Prie šių grupių šliejasi vaišių, žaidimų, šokių, gamtos dainos, talalinės.

Darbo dainos, skirtos skirtingiems darbams, turėjo savą tvarką, suderintą su metų laikais. Dirbant konkrečius darbus, skambėdavo arimo, šienapjūtės, javapjūtės, rugiapjūtės, grikių rovimo, linarovio, kūlimo, audimo, malimo, verpimo, ganymo dainos. Kasmetinių papročių dainos, susijusios su kalendorinėmis šventėmis, papročiais bei apeigomis. Tai advento, Kalėdų, Jurginių, Velykų, paruginės dainos.

Asmens ir šeimos gyvenimo dainos, sudarančios didžiausią lietuvių dainų dalį, siejamos su tam tikrais žmogaus gyvenimo tarpsniais. Išskiriamos vaikų, jaunimo, meilės, piršlybų, vestuvių, krikštynų, šeimos ir kt. dainos.

Visuomenės gyvenimo dainos taip pat įvairios. Gausiausios iš jų – karo dainos. Be to, visuomenės gyvenimo dainoms priklauso socialinio protesto, sukilimų, tautinio sąjūdžio, revoliucijų, partizanų kovų, tremties, emigracijos ir kt. dainos. Daugelį jų galima vadinti ir istorijos (praeities) dainomis: jos apdainuoja reikšmingus Lietuvos istorijos įvykius, laikotarpius, retkarčiais – konkrečias įvykių vietas, veikėjus. Tačiau istorinis konkretumas ilgainiui blėsta, lieka bendrybės.

Prie šių grupių šliejasi vaišių, žaidimų, šokių, gamtos dainos, talalinės. Taip pat reikėtų pastebėti, kad iš visos didelės dainų gausybės pagal poetinę ir muzikinę raišką išskiriamos savitos dainos – sutartinės, dramatiniais siužetais pasižymintys baladės ir talalinės, kurioms būdingas lakoniškumas ir komiškumas. Lietuvių dainuojamajai tautosakai, be dainų, priklauso ir raudos. Buvo raudama per vestuves, laidotuves, ištikus kitai nelaimei, išleidžiant kareivį į rekrūtus, kariuomenę, minint mirusiuosius, skundžiantis ir t. t.

Yra žinoma keliolika tūkstančių lietuvių liaudies dainų ir apie pusę milijono jų variantų. Lietuvių liaudies dainose atsispindi žmogaus dvasinės būsenos. Jų pasaulėvaizdis dažniausiai lyriškas, intymus, kuriama nuotaika gali būti džiugi, humoristinė arba liūdna. Dainų kompozicija įvairi. Lietuvių liaudies dainose vyrauja lyriniai pasakojimai ir aprašymai, kaitaliojami su monologais ir dialogais. Lyrinis pasakojimas gali sieti keletą veikėjų. Meniniam vaizdui būdingi paralelizmai, palyginimai, metaforos, simboliai, epitetai, deminutyvai. Intonacinė-sintaksinė dainų sandara simetriška, daug pakartojimų; labai svarbūs priedainiai (ypač sutartinių). Lietuvių liaudies dainų melodijos santūrios, joms būdingas ramus melodinės linijos bangavimas. Liaudies dainos yra kolektyvinės žmonių kūrybos rezultatas.

Joninių šventė Kuršių Nerijoje. „Tek saulužė ant maračių“. visitneringa.com nuotrauka

2.1 Liaudies daina

3 uždutis. Klausydami liaudies dainų, skaitydami jų tekstus, jūsų bendraamžiai pastebėjo besikartojančių dėsningumų ir nusprendė parengti atmintinę, padėsiančią geriau suprasti liaudies dainas. Susipažinkite su jų pastebėjimais ir aptarkite, su kuriais sutinkate, o kuriems norėtumėte prieštarauti.

Atmintinė

1. Lietuvių liaudies dainos yra **lyrinės**: daugiau dėmesio skiriama išgyvenimams, jausmams, būsenoms, veiksmai yra tik fonas žmogaus vidiniam pasauliui, išgyvenimams atskleisti.
2. Dainose gausu mažybinių maloninių žodžių – **deminutyvų**. Tai žodžiai su priesagomis *-el-, -ėl-, -ut-, -užėl-* ir kt. Deminutyvai dainoms suteikia mielumo, švelnumo, nuoširdumo.
3. Neretoje dainoje galima rasti **dialogą** – klausimus ir atsakymus. Tai pagyvina dainą, padeda suprasti žmonių išgyvenimus, nuotaiką.
4. Dainose dažnas **įsmejinimas (personifikacija)**, kai negyviems objektams priskiriama žmogaus savybių. Tai dainai suteikia gyvumo, atskleidžia žmogaus artimumą gamtai.
5. Dažnai dainose išgirsite **pakartojimų**, t. y. kartojami žodžiai, eilutės. Kartojimas sustiprina įspūdį, nuotaiką, tarsi parodo, kas yra svarbu, kuria ritmą.
6. Dainose gausu **nuolatinių epitetų**, t. y. pastovių vaizdingų apibūdinimų. Jais pabrėžiamas svarbiausias apdainuojamo dalyko požymis, dainai jie suteikia nuotaikingumo, vaizdingumo.
7. Dainose dažnas **paralelizmas**, t. y. dviejų reiškinų sugretinimas. Neretai žmogaus gyvenimo įvykiai gretinami su gamtos ciklais, o pats žmogus su gamtos objektais. Tai rodo žmogaus artimumą gamtai, atskleidžia gamtišką lietuvių pasaulėjautą.
8. Dainose svarbūs **simboliai**: *lelijėlė, dobilėlis, qžuolėlis, diemedėlis*. Jais pabrėžiamas ryšys su gamta, poetizuojami dainos veikėjai, apibendrinama.
9. Dainų **nuotaika** – šviesi, liūdna, linksma su liūdesio atspalviu, dažnai net graudi. Visgi yra ir humoristinių dainų, kurioms būdingas žaidybiškas, ironiškas požiūris į aplinką.
10. Didžioji dalis lietuvių liaudies dainų **poetizuoja** (t. y. vaizduoja gražesni) **žmogaus gyvenimą, atskleidžia geriausius žmogaus bruožus, parodo darnius žmonių bendruomenės santykius**. Jei tokie santykiai pažeidžiami, **žmogus paguodos ieško ir randa gamtoje**.

4 uždutis. Užrašykite, kokių liaudies dainų ypatybių pastebite dainos „Augo girioj qžuolėlis“ posmuose.

*Augo girioj qžuolėlis,
Augo girioj qžuolėlis,
Augo girioj qžuolėlis,
Pas tėvelį sūnaitėlis,
Pas tėvelį sūnaitėlis.*

*– Nesirūpink, tėvulėli,
Nesirūpink, tėvulėli,
Nesirūpink, tėvulėli,
Užaugs tavo sūnaitėlis,
Užaugs tavo sūnaitėlis.*

2.1 Liaudies daina

5 užduotis. Perskaitykite lietuvių liaudies dainą „Rūta žalioj“ ir bendradarbiaudami atsakykite į klausimus, atlikite užduotis. Kartu su mokytoju (-a) išsiaiškinkite nesuprantamus žodžius.

Rūta žalioj

Rūta žalioj,
Jau vakaras vakarėlis,
Rūta žalioj.

Rūta žalioj,
Krito rasa ant baro, Rūta
žalioj.

Rūta žalioj,
Puolė saulė ant medžių,
Rūta žalioj.

Rūta žalioj,
Leiski mane namopi,
Rūta žalioj.

Rūta žalioj,
Kad tu manęs neleisi,
Rūta žalioj,

Rūta žalioj,
Paleis mane saulelė,
Rūta žalioj,

Rūta žalioj,
Ir šviesusai mėnulis,
Rūta žalioj,

Rūta žalioj,
Gulk, dukrele, nuvargus,
Rūta žalioj.

Rūta žalioj,
Vakarinė žvaigždėlė,
Rūta žalioj.

Rūta žalioj,
Laukia manęs motulė,
Rūta žalioj,

Rūta žalioj,
Tarpu vario vartelių,
Rūta žalioj.

– Rūta žalioj,
Eik, dukrele, klėtėlėn,
Rūta žalioj.

Rūta žalioj,
Sėsk, dukrele, už skobnių,
Rūta žalioj,

Rūta žalioj,
Valgyk, dukra, nevalgius,
Rūta žalioj,

Rūta žalioj,
Gerk, dukrele, negėrus.
Rūta žalioj,

Pagal „Lietuvių liaudies dainų antologiją“

Baras – lauko ruožas, užimamas raunant ar sėjant linus, pjaunant javus.

Namopi – namo.

Skobnis – senovinis stalas.

2.1 Liaudies daina

Klausimai ir užduotys

1. Kokia šūksminė eilutė kartojama dainoje? Kaip manote, ką simbolizuoja „rūta žalioj“?
2. Ši daina folkloristų priskiriama rugiapjūtės vakaro dainoms. Kaip manote, kodėl?
3. Į ką ir kokių tikslų dainos kalbančioji kreipiasi? Su kokių istoriniu laikmečiu šis kreipinys susijęs?
4. Iš ko ji tikisi pagalbos ir teisingumo? Kokį ryšį su gamta tai atskleidžia?
5. Namai dainoje poetizuojami. Kokius namus savo vizijoje regi dainos kalbančioji?
6. Koks motinos paveikslas iškyla ilgesingoje namų vizijoje?
7. Dainos tekste raskite ir pabraukite deminutyvus. Paaiškinkite, ko jie suteikia dainos tekstui. ?
8. Kokią žmogaus istoriją pasakoja, kokius troškimus atskleidžia ši daina?
9. Kaip apibūdintumėte dainos žmogų?
10. Kuo šios dainos idėja, pagrindinė mintis galėtų būti aktuali šiuolaikiniam žmogui?
11. Susipažinkite su folkloro dainininkės Veronikos Povilionienės pristatymu.

Veronika Povilionienė.
A. Pliadžio nuotrauka

Veronika Povilionienė – lietuvių folkloro dainininkė, tradicinių ir modernių liaudies dainų aranžuotojų atlikėja, Lietuvos nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatė, etnologė. Gimė 1946 m. Dzūkijoje, Lazdijų r., Kareivonių kaime. Mokėsi Kapčiamiesčio vidurinėje mokykloje. 1976 m. baigė Vilniaus Universiteto Istorijos-filologijos fakultetą, lietuvių kalbos ir literatūros specialybę. Ilgą laiką dirbo Lietuvių folkloro teatro dainininke, etnokultūros specialiste, kaip liaudies dainininkė dalyvavo folkloro ansamblių programose, festivaliuose, spektakliuose, kino filmuose, parengė solinių programų. Koncertavo Vakarų Europos, Azijos valstybėse, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Australijoje, Kanadoje. Rengė edukacinius projektus Vilniaus mokytojų namuose, Lietuvos mokyklose, Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių bendruomenei Čikagos lietuviškose ir amerikietiškosiose mokyklose.

Pagal Varsą Liutkutę-Zakarienę „Visuotinė lietuvių enciklopedija“

13. Paklausykite, kaip Veronika Povilionienė atlieka lietuvių liaudies dainą „Rūta žalioj“ (žr. *Naudingos nuorodos: Rūta žalioj*). Kokius jausmus sukelia, kokį įspūdį palieka jos giedojimas? Kokią tarmę girdite? Pateikite 2–3 šios tarmės pavyzdžius.

„YouTube“ šią dainą komentuojantys rašo:

Tadas Blinda:

Labai primena ne tiek dainą, kiek seną pagonišką maldą.

Žalia rūta:

Atrodo, kad tai iš giliausios senovės sklindanti aimana. Net oda šiurpsta.

Rugiapjūtė. B. Buračo nuotrauka

Parašykite savo komentarą:

Rašymui

A series of horizontal lines for writing, consisting of 20 evenly spaced lines across the page.